

מנחות צ – חלק א'

אשם מצורע שלא לשמו טעון נסכים

מה הסייד דלא ליבעי נסכים, ועוד הק' הקר"א (ד"ה אמר ריו"ח) דאמאי נפסל בלי נסכים, שהרי אם הקריב זבח בלי נסכים, הקרבן כשר אלא דאכתי מחוייב בנסכים. ותירץ הקר"א שאין הכוונה שלא הביא נסכים ממש, אלא הכוונה שאם אינו מחייב נסכים, בע"כ דחיתו משמו הראשון, וא"כ נפסל. והיינו דסד"א דכיון שהוא שלי"ש, אף דאכתי הוי 'אשם', אבל לא הוי 'אשם מצורע', ולא ליבעי נסכים [דהא דשלא לשמה אינו מוציא בעלים ידי חובתם, אינו רק חסרון בכפרת הבעלים, אלא שגוף הקרבן נפסל ע"י שלא לשמה]. קמ"ל ריו"ח דאכתי הוי אשם מצורע, שלא שייך שיהא 'אשם סתם' ולא אשם מצורע.

ורבא סובר שזה דוקא באשם שאינו בא בנדבה, אבל בעולה שבאה בנדבה שפיר אפשר לשנותו לעולת נדבה, כמש"כ רש"י כת"י (ד"ה אי). ולפ"ז יוצא דתמיד שלי"ש לא הוי קרבן חובה, אלא קרבן נדבה. ועד"ז ביאר בחי' רא"ל מאלין (ח"ב ס"א).

ומבוי בסוגין דאשם מצורע שלי"ש אכתי חשיב אשם מצורע, וכ"כ הגר"י (קונטרס יומא עמ' 40) לדיק מרש"י ביומא סא: ששייך בו מתן בהונות, ואם נתן על הבהונות, צידד לומר שיצא ידי חובת מתן בהונות.

אבל לדעת רבא, זהו דוקא באשם, אבל תמיד שלי"ש הוי קרבן נדבה. וצ"ע דהמל"מ (פי"א שבת ה"ה) נקט כדבר פשוט דתמיד שלי"ש דוחה שבת, ובתוס' הרשב"א (פסחים עא: ד"ה ושאר) הסתפק בזה [כיון שאינו מוציא ציבור ידי חובתם], והרי לדעת רבא דהוי קרבן נדבה, פשיטא שאינו דוחה שבת.

והחזו"א (סי' לב סק"ל) ביאר באופ"א, דלעולם פשיטא דשלי"ש הוי קרבן חובה, אלא דהגמ' דנה אם חיוב נסכים תלוי בהיותו 'אשם מצורע', או בזה שמוציא המצורע ידי חובתו, וקאמר ריו"ח דכיון דאשם אינו בא בנדבה, בע"כ הוא וחובתו חד, וחיוב נסכים תלוי בהיותו אשם מצורע, ואילו בתמיד שהוא עולה שאפשר לבוא בנדבה, י"ל דחיוב גזרי עצים הוא רק מחמת שמוציא הציבור ידי חובתם. [ורש"י העליון ד"ה אשם לא פירש כרש"י כת"י, ולדבריו אינו מוכח בגמ' שנשתנה לעולת נדבה].

אשם נדבה מי איכא

המיוחס לרשב"א (פט: ד"ה הכא) הקשה דאיכא אשם נדבה דהיינו אשם תלוי לר"א בכריתות שמנדב אדם אשם תלוי בכל יום, ותירץ שאי אפשר לשנות אשם מצורע להיות אשם תלוי, משא"כ תמיד אפשר לשנותו להיות קרבן נדבה.

שני גיזרי עצים

החזו"א (סי' לג סק"כ) הוכיח מסוגין דשני גזרי עצים הוי חובת התמיד, ולא חובת המערכה. והק' מהא דביומא בעינן קרא למעט דמערכה שניה של קטורת ל"ב ב' גזרי עצים, והרי כיון שלא הקריבו התמיד על המערכה השניה, פשיטא שאין צריך ב' גיזרי עצים.

הבדל בין לחם ונסכים

התוס' (פט: ד"ה שאם) הקשו אמאי פסלתו, שהרי קרבן שלי"ש אינו בא עם לחם, כמו תודה או כבשי עצרת. וכתבו דאליבא דרבא יש ליישב בתודה משום דקרב כשלמים, אלא דתקשה לכו"ע מכבשי עצרת, ותירצו דנסכים הוי יותר גופא דזיבחה מלחם.

ובחי' הגר"מ הלוי (עמ' קיב) תירץ דדין נסכים תלוי בשם אשם מצורע, וגם בשלי"ש הוי אשם מצורע, משא"כ לחם הוא משום שעולים לחובת היום, עכ"ד, והגר"ח הסכים לדבריו.

בירוצים

רש"י העליון מפרש דהיינו מה שיוצא מן הכלי, וכן פי' ר"ח יומא מז' : והרמב"ם פ"ב מעה"ק ה"ט. אבל רש"י כת"י כתב שהוא הגודש, וכ"כ רש"י זבחים פח. קיא. וכ"כ הרע"ב, והתיו"ט הביא שכן פי' הרמב"ם בפ"מ בפ"ק שהבירוצין הוא גדישת הכלי. בהא דאמרו שנתקדשו 'מבחוץ', לרש"י העליון היינו הגב, ולרש"י כת"י היינו השפה.

והרש"י (ד"ה בירוציהן) הק' על הרע"ב דמתני' קאי כר' מאיר שהכלים היו נגדשות, ובע"כ שגם הגודש נתקדש. והחזו"א ס"ס כז' תירץ דשאני התם שכן הוא מדידתו, משא"כ בבירוצין שהוא תוספת, לא נתקדש.

לפרש"י כת"י דהיינו הגודש, כתב החזו"א (סי' כז סק"ט) דלמ"ד לא נתקדשו צריך לשאוב היין הנוסף לפני הניסוך, שאי אפשר שישאר בכלי בשעת ניסוך דא"כ נתערבו זב"ז, ומדאוריין אין ברירה.

כלי הלח נמשחו בין מבפנים ובין מבחוץ

החזו"א (כז, יא ד"ה יש לעי' במשיחת) כתב שא"צ למשוח כל הכלי, שהרי משיחת כהן היא כמין 'כי', והרי הפסוק משווה ביניהם, אע"כ שגם בכלים ל"ב למשוח כולם, וא"כ מה איכפ"ל שנמשחו רק מבפנים, הרי כולו הוי כלי א'. ותירץ שאפשר דחשיב כב' כלים, או י"ל דסגי במשיחת תוכו בשביל גבו, והמח' הוא אם היה דעת לקדש את הגב.

הרש"י (ד"ה גמ' ת"ק) העיר דלדורות עבודתן מחנכתן, ואיך הגמ' תולה בדיני משיחה, ותירץ דכמו שקידשו בימי משה, כן קידשו לדורות. ונר' כוונתו שכך היה דין לקדש לדורות, ולמ"ד שלא נמשחו מבחוץ, אפי' אם יעשה עבודה בגב של הכלי, לא היה מתקדש, כיון שאין דינו להתקדש.

והחת"ס (שבועות טו., וגם בשו"ת או"ח סי' לו) הביא ספרי פ' נשא וז"ל, מה ת"ל וימשחם מגיד שבמשיחה של אלו הוקדשו כל הכלים לעתיד לבוא ע"כ. וא"כ מוכח דלא בעי בכלים משיחה לדורות שמשיחת משה ע"ה הקדיש כל הכלים דלעתיד ע"י עבודה שלהם נעשה כאלו נמשחו ע"י משה ע"ה, עכ"ל. ולפ"ז את"ש יותר, דמעשה עבודה שיעשה ממשיך משיחת מרע"ה לחלק מן הכלי שאפשר שיתקדש.

החזו"א הנ"ל הק' דאיך שייך עבודתן מחנכתן בגב הכלי, ותי' שהמדידה חשיבא עבודה ולהכי היא מקדשת, או דעבודה מבפנים מקדשת גם בחוץ, וכנ"ל.

המקדש דוד (סי' ג סק"ב) הק' דהא כלי"ש אין מקדשין יותר מכשיעור, ואיך קידשו את הבירוצין, ותי' דכיון דראוי לזבח אחר שפיר מתקדש, וזהו חידוש גדול.

וכי נעקר מאי הוי גברא למאי דצריך מכוין

בתוס' לעיל (פח. ד"ה בירוצין) מבו' דקושית הגמ' היא דוקא לר' יוסי, אבל לת"ק שהיה דין לקדש בירוצין, הרי זהו דינם, ומכוון גם להם. אבל הרמב"ם (פ"ב מעה"ק ה"ט) פסק כת"ק, ואפ"ה הביא האי טעם, ובע"כ שקושית הגמ' היא לכו"ע, כמש"כ הכס"מ שם. והחזו"א (סי' כז סק"ו) ביאר דכיון שאין חובה לנסכן מסתמא אין דעתו עליהן.

שני אופנים של קידוש בירוצין

המל"מ (פ"ב מעה"ק ה"ט ד"ה ומש"כ רבינו) הק' דלעיל פח. סובר ר"מ מלמעלה למטה דבירוצי מדות לא נתקדשו, והרי ת"ק דמתני' הוא ר"מ, ובע"כ שסובר שבירוצין נתקדשו. ועו"ק על הרמב"ם (פ"א כלי המקדש ה"ז) שגם מנה מלמעלה למטה, ואפ"ה פסק דבירוצין נתקדשו.

ותירץ המל"מ שיש ב' נידונים, לעיל נקטו דלכו"ע הבירוצין קדושין, אלא שנחלקו אם המדה מקדשת הבירוצין, שאם התורה אמרה לשער במדה עם בירוצין, בע"כ נתקדש מכח המדידה [וכמו עשרון גדוש], ואילו הכא קאי כמ"ד שלא נתקדשו מחמת המדידה, אלא דאכתי נתקדשו משום שנגעו בכלי.

וכתב דקושית הגמ' מאי דחזי ל' מקדש היא דוקא לת"ק ור"ע ור"י בסוגין שנתקדשו מחמת הנגיעה, אבל למ"ד שנתקדשו מחמת המדידה, הרי יש בדין לנסכם, ובודאי שדעתו גם עליהם.

מותר נסכים – בירוצי מדות

התוס' (פח. ד"ה בירוצי) כתבו דדין זה הוא לכו"ע, גם למ"ד דבירוצין לא נתקדשו. והק' המל"מ הנ"ל שהרי הם חולין גמורין ואמאי נעשו מותר ולקיץ המזבח. והוכיח מזה כשיטתו שיש ב' נידונים, והתוס' התכוונו למ"ד התם שלא נתקדשו מחמת המדידה, אבל אכתי נתקדשו מחמת הנגיעה בכלי. והחזו"א (סי' כז סק"ח) כתב דלכו"ע הבירוצין היו בהם קדו"ד, והמח' בסוגין היא דוקא לגבי קדוה"ג, וכוונת התוס' הוא דכיון שיש בהם קדו"ד נעשו מותר נסכים ולקיץ המזבח.

התוס' שם הק' דלמ"ד בירוצין נתקדשו, הרי יש בהם קדוה"ג ואיך משנין אותן לקיץ המזבח, ותירצו שזה דוקא בבירוצין של מנחות ציבור, דלב ב"ד מתנה עליהן, אבל בירוצין של נסכי יחיד לא היו לקיץ המזבח.

מנחות צ – חלק ב'

מקבל עליו לספק סלתות וכו'

רש"י (צ: ד"ה ועמדו) פי' דמותר הנסכים לקיץ המזבח היינו הסיפא, שקיבל עליו מג' ומספק מד', והקרבת העדה והתקלין חדתין (שקלים יא. ד"ה סאה רביעית) פירשו דקאי על הרישא. ויל"ע אמאי הוי מותר, ואי אפשר להשתמש בו לנסכים עצמן. ולרש"י י"ל שהקדש קנה כל נסכים שנצרכים להם לכל השנה לנסכי ציבור, וכיון שקיבלו יותר יין, הוי מותר, אבל לק"ע ותק"ח צ"ע.

ואם לנו יפסלו בלינה

המל"מ (פ"ב מעה"ק ה"ט ד"ה ומש"כ רבינו) כתב דדבר הקדוש מדרבנן לא נפסל בלינה, והא דבסוגין נפסל בלינה הוא משום שנתקדש מדאורי' וכסוגיא דלעיל (פח). שנתקדש מחמת המדידה, אבל לפי דעת ת"ק ר"ע ור"י בסוגין לא היו נפסלין בלינה. והקרי"א (פח. ד"ה תוס' בד"ה בירוצי) הק' דא"כ הך ברייתא לא מתאים עם התנאים של מתני' דידן, וזהו דוחק גדול. והחזו"א (סי' כז סק"ח) הק' עוד שהרמב"ם פסק שנפסלים בלינה, אע"פ שפסק שהוא משום גזירה.

הכס"מ (פ"ב מעה"ק ה"י) כתב דדוקא אם יש זבח אחר נפסלים בלינה, שנתקדשו ליקרב עמו, אבל אם אין זבח אחר, פודין אותן ויוצאין לחולין ודמיהן לקיץ המזבח. אבל ברש"י העליון (ד"ה ואם לנו) מפורש לא כן, ואם לנו משום שאין זבח אחר.

ס"ד הגמ' דמנחה טעונה נסכים

המיוחס לרשב"א (ד"ה בפרק ב' מדות) כתב דאין ס"ד דמנחה יצטרך עוד מנחה, אלא ס"ד דמנחה תחייב להביא נסכי יין. וכן משמע ברש"י העליון (ד"ה ת"ל עולה).

נסכים באשם תלוי הבא בנדבה

בחי' בכור שור (בסוף ספר תבואות שור – מנחות דף צב) הק' לר"א דאמר בכריתות כד: דאשם תלוי בא בנדבה, א"כ אשם אינו רק קרבן חובה. ובתבואת שור (סי' ה' סק"ח) נקט שבאמת טעון נסכים, וכ"כ הפמ"ג או"ח א"א סי' א' סק"ח. אבל המשכנו"י או"ח (סי' א') חולק, והו"ד בהגהות בן אריה בכריתות שם. ובמשמר הלוי כריתות יח: הביא מן הרשב"א פט: כדעת המשכנו"י, שהקשה דאיכא אשם נדבה דהיינו אשם תלוי לר"א שאינו צריך נסכים. והמקדש דוד (סי' יט סק"א) נסתפק אם אשם תלוי שמתו בעליו למיתה אזלא לפי ר"א כיון שהוא קרבן נדבה.

עד שיפרוט לך הכתוב יחדו

הריטב"א (ב"מ צה.) כתב וקבלנו מרבינו ז"ל בשם ה"ר פינחס הלוי אחיו שלא אמר ר' יונתן אלא בדבר שיש בו מניעה כגון לא תחרוש ולא תקלל וכיוצא בו, אבל באומר שיעשה לפלוני או שיתן ודאי שיעשה לשניהם משמע ולא מיפטר בחד מיניהו. ורע"א בכו"ח תנינא (עמ' עז) הק' עליו מסוגין, דהכא נדר להביא מן הבקר ומן הצאן, ונקטה הגמ' דאליבא דר' יונתן סגי באחד מהם.